

dierlijke drift de grootere daad der verklaarde liefde kennen, — maar zeldzamer is die dan de veel gehoorde woorden van nu doen gelooven.

Zulk een beeld is de plaat aan den ingang van dit opstel. Het is naar een deel van de teekening voor een venster. Die ze teekende en te voren in zich zag, behoort tot de kleine groep, die anders bezielde dan door het bijzonderheidsgevoel der ziel, den innerlijken weg is gegaan, los van de schilderijenkunst van den tijd, los van kerkelijke verbanden, gedreven door de kracht, die de eenheid des levens en het deel zijn van den eenling in het levensgeheel wil bekennen.

Het oordeel over het werk is te dikwijls kortzichtig en onbillijk geweest. Uitsluitend opgevoed met het kleur- en lijn-begrip en de levenshouding waarmede de schilderij-kunst verband houdt, werd en wordt door critici en publiek een oneigenlijke maatstaf aangelegd. Zoo ook is de waardeering voor Egyptische en Middeleeuwsche cultuur — zoo zij niet in wezen modieus is — te vaak picturaal-aesthetisch of indifferent voor de daaraan tot basis gegeven levensbeschouwing. Dezelfde aesthetische geborneerdheid heeft nimmer kunnen begrijpen welke geloofskracht er toe noodig is om met den rijken achtergrond van Egyptische, Byzantijnsche Romaansche en Middeleeuwsche kunstvormen, omringd door een hoofdzakelijk op uitwendige beheersching des levens ingerichte samenleving, te midden van subjectieve gevoelskunst, de architectonische richting voort te stuwen.

Toen uit de oververzadigde gevoelsnuanceering eindelijk een staat van vermoeidheid ontstond, die andere prikkels zocht, om verder te kunnen leven, toen evenmin is het architectonische levensbeginsel als een redding begrepen en aanvaard door de aesthetische vermoeiden.

De vermoeidheid zocht in haar slapheid de vergroefde kleur, het sensationeel gebaar, het wilde geluid. Zij zocht de tomeloosheid, de ongebreideldheid, de poelen der dierlijke zinnelijkheid. Het is deze zelfde aesthetische vermoeidheid, die haar houdingloosheid eindelijk gered heeft in de tragische levenshouding, toen het besef van val en verwildering als een droeve schemering binnen de weerlooze ziel sloop.

Het is deze tragische levenshouding, die zich meester heeft gemaakt van figuren als Vincent in de schilderijenkunst en Mahler in de muziek, om de troost der herkenning van de eigen donkere zielsgekleurdheid, zonder nochtans met de pijnen ook den strijd en de heiligheid van den doorstreden smart te kennen.

Deze tragische lijdens zonder wezenlijken strijd hebben het verval als verschijnsel wel gezien, maar het verschijnsel in wezen niet begrepen. Zij hebben in den weg gestaan aan de zich ontwikkelende architectonische kracht en boven de gezindheid van evenwicht, stilte en helderheid, prezen